

Dronningens Bøge

– ingen træer lever evigt

Dronningens Bøge

– no trees live forever

IBEN MARGRETE THOMSEN OG HANS ERIK LUND

Illustration overfor:

De to bøge mellem picnicområdet og badebroen står flot ud mod Esrum Sø med et fælles kronetag i august 2022. Et af de sidste billeder af træerne før fældning i efteråret 2022.

Foto: Hans Erik Lund

De sidste af Dronningens Bøge i Grib Skov ud til Esrum Sø måtte fældes i efteråret 2022, til sorg for både Naturstyrelsen og områdets mange besøgende. De døde stammer og stubbe er efterladt til glæde for svampe og insekter.

DEN ROYALE HISTORIE

I Grib Skov var der, som mange ved, et antal vange langs Esrum Sø, hvor kongen opdrættede de berømte frederiksborgheste. Der var en vang til hver farve, en hest kunne have. Landskabet var ikke skov som nu, men et typisk græsningsland med spredte træer med store kroner.

I den sydlige del af Grib Skov og ca. 1 km nord for Skovskolen i Nødebo lå Pibervang, som Frederik IV's allé gik gennem. Den kunne med sine træer ses som en markant forlængelse af barok-/Eremitage-alléen NV for Fredensborg Slot, på østsiden af Esrum Sø. Alléens træer var hovedsagelig bøg og de ældste altså nu omkring 300 år gamle.

Frederik IV opførte Fredensborg Slot. Han lod alléen plante i 1720 og fortsatte den på vestsiden af Esrum Sø. Han ægtede i 1695 på faderlig ordre Louise af Mecklenburg, som døde allerede i 1721.

Han giftede sig herefter med Anna Sophie Reventlow. Da det vakte hoffets forargelse, tog parret på udflugt til alléen med Dronningens Bøge for at få lidt fred. Efter sigende skulle idéen til alléen være Anne Sophie Reventlows.

SVAMPEANGREBET

Lige før årtusindskiftet var der kun få bøge tilbage. I 2020 bestod de sidste rester af Dronningens Bøge af en meget stor trestammet bøg ud mod vandet, en mindre bøg med en smal krone øst for den store bøg, samt en bøg på modsat side, hvor det halve af kronen var døende.

Den store bøg og dens nabo havde fælles kronetag og udgjorde et samlet hele.

På den store bøg var der konstateret frugtlegerer af stor kulsvamp (*Kretschmaria deusta*), som er en vednedbrydende sæksporesvamp på levende og dødt løvtræ, herunder især bøg. Sikkerhedsmæssigt er denne svamp en af de mest problematiske, og hastigheden hvormed angrebne træer bryder sammen er kun overgået af tøndersvamp (*Fomes fomentarius*).

Da kulsvamp nedbryder veddet i de nedre dele af stammen og det øverste af de store holderødder, var det forventeligt, at et sammenbrud ville medføre, at træet knækkede tæt på jordoverfladen. Det ville derfor enten vælte i fuld længde ud over badebroen i Esrum Sø (grundet vægten af grene mod øst) eller ned langs kanten af området med borde og bænke syd for træerne.

Mængden af kulsvamp frugtlegerer syntes i første omgang begrænset, så Naturstyrelsen forsøgte at udskyde den nødvendige fældning ved at reducere kronen på den store bøg. Men allerede året efter stod det klart, at kulsvampens angreb var ekspanderende. Det blev derfor besluttet at fælde den store bøg og samtidig fjerne den halvdøde bøg på modsat side.

Dette ville efterlade den sidste bøg alene med en pludselig eksponering for vestenvinden. Selvom denne bøg ikke var angrebet af en vednedbrydende svamp, ville alene den bratte fritstilling medføre en høj risiko for, at træet knækkede eller væltede. Derfor blev denne bøg også fældet.

EFTER FÆLDNING

Naturstyrelsen fortalte om behovet for fældning på deres hjemmeside og et skilt på stedet, måske for at imødegå protester

En stor sidegren var blevet savet af for mange år siden, hvilket havde medført noget lokal barkdød og råd. Men da de mange rodudløb på resten af stammens omkreds var sunde, blev denne skade i første omgang tillagt mindre vægt. Frugtlegermer af kulsvamp blev kun set et enkelt sted på modsat side af stammen, i et område med noget dødt ved mellem to rodudløb. Foto: Hans Erik Lund.

fra publikum. Især den store bøg var meget markant og så umiddelbart fin ud med grøn krone, så det var selvfølgelig svært for udenforstående at se noget problem.

Da den store bøg blev fældet, viste det sig dog, at mængden af råd i stammebasis var langt mere omfattende, end det var forventet. Faktisk må det anses som et mindre mirakel, at bøgen ikke for længst var væltet i en storm. Det var en ubehagelig overraskelse, men understreger, hvorfor stor kulsvamp er frygtet i forhold til vurdering af risikotræer. Svampen er svær at få øje på, og råddet er typisk omfangsrigt, når frugtlegerne endelig viser sig på ydersiden af træet.

Selvom omfanget af kulsvampråd var tydeligt for alle med forstand på vednedbrydende svampe og træer, blev der alligevel en voldsom opstandelse på sociale medier. Måske fordi det ene af træerne ikke havde råd, men var lagt ned som konsekvens af den nødvendige fældning af den store bøg. Bøgen med den halvdøde krone viste sig også at have råd i den ene side af stammen, mens den anden del var frisk.

Men det var fældningen af den store bøg, som udløste de fleste protester og påstande om, at træet godt kunne have stået længere. Det må dog afvises som rent vrøvl, da fotos af det nyligt fældede træ med al tydelighed viser, at der næsten ikke var noget frisk ved tilbage i bunden af stammen. Selvom råddet måske føles fast, er der kun minimal styrke tilbage i ved med kulsvamp råd.

Fældningen af Dronningens Bøge var derfor rettidig omhu, hvor trist det end måtte være, at de sidste rester af den gamle allé nu ligger som døde stammer på jorden.

INGEN TRÆER LEVER EVIGT

Måske var det i virkeligheden kun den store bøg, som var op mod 300 år gammel, mens de to mindre bøge var yngre, men stadig langt over 100 år. I skovbevoksninger bliver de fleste bøge sjældent mere end 150-200 år, før alder og tøndersvamp får bugt med dem. Solitære bøgetræer kan blive ældre, typisk 300-400 år. Især hvis de har lavtsiddende grene, som kan danne en sekundær krone, hvis toppen af bøgen knækker eller dør tilbage.

Selvom Dronningens Bøge stod relativt frit i et par menneskealdre, mindede deres stammebygning mere om skovtræer end om solitære bøge. Måske fordi de i opvæksten stod som en tæt allé og måske endda blev opstammet på det nederste stykke.

Uanset hvad forhistorien er, så var to af bøgene nået til slutningen af deres liv som høje træer. Da placeringen desværre ikke tillod en naturlig udvikling til træruiner via sammenbrud eller stående død, blev fældning det eneste alternativ. Ingen træer lever evigt, derfor skal vi glæde os over alle de flotte, gamle træer, vi har, og passe godt på dem.

KILDER

Naturstyrelsen:

<https://naturstyrelsen.dk/naturoplevelser/naturguider/gribskov/historie/>

<https://naturstyrelsen.dk/kontakt-os-lokalt/lokale-nyheder/2022/oktober/farvel-til-kaemperne-ved-dronningens-boege>

Rune, F. (2009) Gribskov. Bind II, side 32.

<https://udinaturen.dk/shelter/5876>

Dronningens Bøge set fra syd i september 2020. Løvfyllden er rimelig, men efterårsfarver er begyndt at vise sig i toppen af kronerne. Læg mærke til den sparsomme beløvning på bøgen i baggrunden, se næste foto. Det kan måske undre, at den store bøg har så flot en krone, trods stort omfang af råd i stammebasis, men det er meget normalt, at der ikke er kronesympomer ved angreb af kulsvamp. Desuden har bøgen fået reduceret kronen før vækstsæson 2021, hvilket typisk giver bedre vandforsyning til den efterladte del af kronen. Foto: Iben M. Thomsen.

Den enlige bøg på nordsiden af stien ned til bådebroen var en tvege, dvs. stammen var delt i to. Den ene halvdel af træet var døende, og da man ikke kan lade et halvt træ stå, måtte det fældes. Foto: Iben M. Thomsen.

Dronningens Bøge set fra nord i februar 2021, den store trestammede bøg længst ude mod søen har fået reduceret kronen, som modtræk til kulsvamp angreb i stammebasis. Foto: Iben M. Thomsen.

De to bøge på sydsiden af stien er fældet i oktober 2022. Foto: Erik Dahl Kjær.

På den store trestammede bøg er næsten hele stammebasis rådden. Der er kun nogle smalle striber af frisk ved, hvor vandtransporten til kronen er foregået. Omfanget af råd oversteg langt det forventede, og det er imponerende, at det er lykkedes skovarbejderne at fælde bøgen sikkert, da der ingen styrke er tilbage i det nedbrudte ved. Foto: Erik Dahl Kjær.

Stubben og den liggende stamme af den store bøg i maj 2024. Her er der dødt ved nok til mange års forbrug for svampe og insekter. Foto: Iben M. Thomsen.

På den indtørrede overflade af stubben fra det nordligste træ kan det være svært at erkende, at der var råd i stammen i området indrammet med gul cirkel. Det var den side af træet, hvor kronen var død. Foto: Iben M. Thomsen.

De ukønnede, grå frugtleger af kulsvamp kan ses flere steder på stubben af den store bøg i foråret 2024. Foto: Iben M. Thomsen.